

N:o 5.

Ank. till Riksd. kansli den 30 mars 1905, kl. 3 e. m.

*Första Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 1,
i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl.
Maj:t angående undervisning i hälsolära vid rikets
läro- och utbildningsanstalter.*

I anledning af en inom Andra Kammaren af herr *E. O. V. Wavrinsky* afgifven motion har Andra Kammaren i enlighet med sitt första tillfälliga utskotts hemställan beslutit att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder i syfte att undervisningen i hälsolära vid våra offentliga skolor måtte blifva bättre tillgodosedd, än hittills varit fallet.

Andra Kammarens utskotts yttrande i ärendet är af följande lydelse:

»I en vid innevarande riksdag inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 3, hemställer herr *E. O. V. Wavrinsky* i Stockholm, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för att en systematisk undervisning i tillämpliga delar i ämnet hälsolära vid våra läro- och utbildningsanstalter måtte meddelas med ledning af därför lämpade läroböcker».

Motionen har af Andra Kammaren hänvisats till dess första tillfälliga utskott. Utskottet, som i fråga om motionärens motiv för nämnda hemställan hänvisar till motionen, får som sin mening i ärendet anföra följande.

Det är obestriddigt, att hälsolärans viktigaste sanningar utgöra ett kunskapsområde, med hvilket hvarje uppväxande samhällsmedlem bör göras förtrogen. Kännedom om människokroppens byggnad och lifsförrättningar samt om hufvudvillkoren för de kroppsliga organens bevarande i tillfredsställande skick är en kunskap af synnerligen stort praktiskt värde för hvarje människa. Ju tidigare ifrågavarande kunskap meddelas — naturligtvis under förutsättning, att lärjungarna nått den utveckling, som för dess verkliga uppfattande är af nöden — ju större utsikt finnes, att den skall komma att bära frukt genom att motverka tillägnet af för hälsan skadliga vanor och främja ett sundt och naturenligt lefnadssätt. Har människan en gång kommit in på en oriktig väg i detta afseende och tillägnat sig vanor, som från hälsovårdssynpunkt måste betecknas såsom skadliga, men hvilkas tillfredsställande för henne blifvit ett slags behof, så är det vida mindre sannolikt, att hon genom en senare förvärfvad insikt skall kunna föranledas att återgå till efterlefnad af hälsolärans bud. Det lider intet tvifvel, att mycken förvändhet i människors lefnadssätt och mycken af sådan förvändhet vållad ohälsa har sin rot i okunnighet samt genom en i rätt tid meddelad undervisning om grundvillkoren för ett sundt lefnadssätt skulle kunnat förekommas.

Insikten härom är ingalunda ny. Redan långt före detta har man haft klart för sig, att hälsoläran är ett ämne, hvare ungdomen borde erhålla undervisning, och man har äfven vidtagit åtgärder för att bringa en sådan undervisning till stånd. Utskottet finner sig med afseende härå böra erinra om följande förhållanden.

I den hittills gällande stadgan för rikets allmänna läroverk af den 1 november 1878 upptages i lärokursen för klasserna 6:2 och 7:1 under rubriken naturvetenskap bland annat: »Människokroppens byggnad och förrättningar äfvensom i sammanhang därmed det allmännaste af hälsoläran.» Ett lika lydande moment återfinnes i den af senaste läroverkskommittén i dess betänkande den 8 december 1902 föreslagna lärokursen för såväl realskolans sjätte klass som nedersta ringen i gymnasiet.

Enligt gällande normalplan för undervisningen i folkskolor och småskolor skall redan i den egentliga folkskolan meddelas en »redogörelse för människokroppens byggnad, förrättningar och vård». I samma normalplan upptages bland läroämnena för folkskolans högre afdelning »Naturkunnighet med hälsolära» samt angifves, att undervisningen i sistnämnda ämne på detta stadium bör meddelas »i samband med förnyad och mera omfattande framställning af människokroppens byggnad och förrättningar».

Enligt stadgan för rikets folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminarier den 29 januari 1886 skall naturkunnighetsundervisningen i lägsta klassen af dessa läroanstalter omfatta äfven en »framställning af människokroppens byggnad, förrättningar och vård».

Vidare må påpekas, att undervisning om de rusgifvande ämnenas natur och verkningar, hvilken undervisning ju bör anses omfatta en speciell del af hälsoläran, enligt kungl. cirkuläret den 4 november 1892 skall meddelas i alla offentliga skolor. Enligt nyss nämnda normalplan för undervisningen i folkskolor och småskolor bör ifrågavarande undervisning i den egentliga folkskolan utsträckas till att omfatta äfven de narkotiska ämnena.

Att nu angifna föreskrifter icke blifvit utan verkan, framgår af lärobokslitteraturen å detta område. Åtskilliga nyare läroböcker i naturkunnighet innehålla kortfattade framställningar i hälsolära. Så är förhållandet med läroböckerna ej blott för allmänna läroverket (bland annat den af motionären omnämnda, vid en mängd läroverk begagnade »Lärobok i naturkunnighet» af S. Almquist och N. G. W. Lagerstedt) utan ock för folkskolan (exempelvis den på detta område mycket allmänt använda »Lärobok i naturkunnighet» af Hjalmar Berg och And. Lindén). Därjämte hafva utgifvits särskilda, för skolbruk afsedda eller för sådant ändamål begagnade handledningar i hälsolära (t. ex. »Hälsolära» af And. Lindén, »Hälsovårds- och sjukvårdslära» af J. Göransson m. fl.).

Af det nu anförda framgår, att behovet af undervisning i hälsolära för det uppväxande släktet redan förut uppmärksamrats, och att hälsoläran såsom undervisningsämne redan har en viss plats i våra allmänna skolor.

Å andra sidan måste emellertid erkännas, att undervisningen i hälsolära ingalunda hittills blifvit i tillräcklig grad tillgodosedd. Erfarenheten ådagalägger nogsam, att denna undervisning vid våra läroanstalter i allmänhet icke erhållit den ställning, som den med hänsyn till sin betydelse bör innehafva. I de skolor, där vederbörande lärare haft speciellt intresse för ämnet, kan väl en tillfredsställande undervisning i hälsolära hafva förekommit, men i flertalet läroanstalter har sådan undervisning icke i tillbörlig omfattning meddelats.

Orsaken till detta förhållande ligger enligt utskottets förmenande till någon del i den omständigheten, att ofvan anförda bestämmelser, hvilka meddelats rörande undervisning i hälsolära, erhållit en alltför knapphändig affattning. Liksom i fråga om andra läroämnen borde också beträffande hälsoläran till ledning för läraren närmare anvisningar gifvits om hvad vid undervisningen företrädesvis borde meddelas. Af en naken föreskrift, att undervisning i det eller det ämnet skall meddelas, kan man i själfva verket ej vänta

synnerligt resultat. Liksom beträffande öfriga grenar af naturkunnigheten böra ock i fråga om hälsoläran bestämda läroplaner upprättas för olika slag af undervisningsanstalter. Befintligheten af sådana planer komme gifvetvis att inverka på läroböckernas beskaffenhet, enär vederbörande läroboksförfattare måste finna sig föranlättna att taga hänsyn till desamma och söka att hvar för sig i bästa möjliga form framställa det innehåll, som skall utgöra föremål för undervisningen.

En ännu viktigare orsak till det mindre tillfredsställande skick, hvori undervisningen i hälsolära vid våra offentliga skolor hittills i allmänhet befunnit sig, måste emellertid sökas i den omständigheten, att *alltför litet gjorts för att bereda de lärare, hvilka haft till åliggande att meddela nämnda undervisning, tillfälle att erhålla nödig utbildning i ämnet.* Det är i detta afseende framför allt påfallande, att våra *folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminarier* höra till de läroanstalter, hvilkas läroplan erbjuder den minsta garantien för att undervisningen i hälsolära skall komma att meddelas på ett tillfredsställande sätt och i tillräckligt omfång. Å deras läroplan förekommer ifrågavarande läroämne endast för så vidt det inbegripes i den »redogörelse för människokroppens byggnad, förrättningar och vård», som tillhör första klassens lärokurs, hvarförutom kungl. cirkuläret den 4 november 1892 naturligtvis gäller äfven dessa anstalter. I fråga om ämnets tillgodoseende på *läroplanen* stå seminarierna sålunda på visst sätt efter till och med de allmänna folkskolornas högre afdelning, för hvilken undervisning i hälsolära finnes uttryckligen föreskrifven. Det bör under sådana omständigheter icke väcka förvåning, att undervisningen i hälsolära i folkskolan icke kommit till sin fulla rätt. Man kan icke vänta, att denna undervisning skall i folkskolorna blifva tillbörligen tillgodosedd, så länge hälsoläran icke i de anstalter, där folkskolornas lärare och lärarinnor erhålla sin utbildning, blifvit föremål för en ordnad undervisning i ett mot ämnets vikt svarande omfång. Då en omgestaltning af folkskoleseminarierna nyligen blifvit förebådad och torde få anses snart förestående, synes tidpunkten vara särdeles lämplig för ett påpekande af den brist, som i berörda afseende förefinnes i seminariernas undervisningsplan, på det att nämnda brist vid en blifvande seminarierreform måtte uppmärksammas och afhjälpas.

Liksom en tillfredsställande undervisning i hälsolära inom

folkskolorna icke torde kunna åvägabringas, med mindre man drager försorg därom, att en dylik undervisning kommer att meddelas de blifvande folkskolelärarne och folkskolelärarinnorna under deras utbildningstid vid seminarierna, torde icke håller vid dessa senare läroanstalter eller vid de allmänna läroverken behofvet af undervisning i hälsolära kunna tillbörligen tillgodoses, därest icke åtgärder vidtagas i syfte att bereda vederbörande lärare tillfälle att vid universiteten eller annorledes förskaffa sig nödig kompetens för ändamålet.

Då undervisning i hälsolära, såsom här ofvan visats, redan i mer eller mindre uttryckliga ordalag är påbjuden beträffande flertalet barndoms- och ungdomsskolor och dessutom med rätta kan anses utgöra en gren af den sedan lång tid tillbaka obligatoriska undervisningen i naturkunnighet, kan den föreliggande motionen icke sägas åsyfta införandet af hälsolära såsom ett nytt läroämne i våra skolor. Dess innebörd sträcker sig icke längre än till framställande af det önskemålet, att den redan påbjudna undervisningen i hälsolära måtte hädanefter komma att blifva bättre tillgodosedd än hittills. Utskottet kan för sin del med hänsyn till det obestriddiga behofvet och gagnet däraf, att kännedom om de viktigaste reglerna för hälsans bevarande meddelas det uppväxande släktets medlemmar, icke finna annat, än att detta önskemål är af beskaffenhet att böra förverkligas. Men om så är fallet, böra ock för sådant ändamål lämpade åtgärder vidtagas. Föga utsikt lär finnas, att de redan befintliga bestämmelserna rörande ifrågavarande undervisning, hvilka bestämmelser under rätt lång tid varit gällande och visat sig icke göra till fyllest, hädanefter skulle komma att visa sig mer verk samma samt utan ytterligare mått och steg leda till det åsyftade målet. I synnerhet med hänsyn till den bebådade reformen af folkskoleseminarierna och det särskildt framträdande behofvet af en utvidgad och väl planlagd undervisning i hälsolära vid dessa anstalter synes ett uttalande från Riksdagen i motionens syfte vara väl befogadt.

Å andra sidan håller utskottet före, att de åtgärder, som böra vidtagas för främjande af undervisningen i hälsolära vid de offentliga skolorna, icke lämpligen böra sträckas längre, än hvad här ofvan föreslagits. Utskottet förordar således icke, att hälsoläran erhåller en alldeles särskild plats å skolornas läsordningar med ett visst timantal för hvarje vecka. Fortfarande som hittills bör ifråga-

varande undervisning betraktas såsom en gren af undervisningen i naturkunnighet och meddelas under de åt detta ämne anslagna lärotimmarna. Visserligen kan det vid en sådan anordning i en del skolor blifva svårt att erhålla tillräcklig tid för undervisningen i hälsolära. Särskildt i folkskolor med s. k. halftidsläsning torde en dylik svårighet icke kunna undvikas. Emellertid torde i våra skolor i allmänhet naturkunnighetens ställning vara sådan, att en ökning af timantalet för detta ämne äfven utan särskild hänsyn till hälsoläran bör anses af behovet påkallad och i sinom tid torde komma att påyrkas. Om en sådan förändring framdeles skulle blifva bragt till stånd, bör man kunna hoppas, att densamma kommer äfven hälsoläran till godo.

Med stöd af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa, att Andra Kammaren i anledning af förevarande motion ville för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller, det Kungl. Maj:t täcktes vidtagna åtgärder i syfte, att undervisningen i hälsolära vid våra offentliga skolor måtte blifva bättre tillgodosedd, än hittills varit fallet.»

Enligt ett Första Kammaren delgifvet och till utskottet öfverlämnadt protokollsutdrag har vid föredragning af ofvan intagna utlåtande Andra Kammaren med afseende å utskottets motivering beslutit, att de två sista meningarne eller från och med »Emellertid torde i våra skolor» till och med »hälsoläran till godo» skulle utbytas mot följande:

»Emellertid har redan under 1904 års riksdag i afseende på de allmänna läroverken af såväl det i denna fråga enhälliga särskilda utskottet n:o 1 i dess utlåtande n:o 2 som af Andra Kammaren uttalats den uppfattningen, att i samband med de naturvetenskapliga ämnena undervisning i hälsolära bör meddelas samt att därvid särskildt bör undervisas rörande missbruk af alkohol och tobak. Härvid beslöt kammaren utan votering och i enlighet med utskottets förslag att, äfven oafsedt krafvet på tillräcklig tid för undervisningen i hälsolära, hemställa om utredning angående beredande af ökad utrymme åt naturvetenskaperna, och tydligen är detta oundgängligt, om undervisningen i hälsolära verkligen skall kunna blifva tillfredsställande. Utan tvifvel gäller detsamma i afseende på våra folkskolor och seminarier.»

Utskottet erkänner för sin del behofvet och gagnet af att kännedom om de viktigaste reglerna för hälsans bevarande meddelas det uppväxande släktet. Detta behof har äfven vitsordats af 1902 års läroverkskommitté, hvilken såsom en af de hufvudsakligaste anmärkningarne mot då gällande skolorganisation framhöll, att vissa ämnen och ämnesdelar, som vore af mera väsentlig betydelse för en tidigare avslutad bildningskurs — och bland dem hälsoläran — blifvit alltför litet tillgodosedda, i det de antingen icke förekomme alls eller ock så högt upp, att de i skolornas mellanstadium afgående lärjungarne ej finge åtnjuta någon undervisning däri. Kommittén upptog i anledning därpå i sitt förslag till kursplan bestämmelser, som afsågo att införa hälsoläran såväl å nederstadiet (realskolans 6:e klass) som å öfverstadiet (gymnasiets första ring).

Utskottet är med Andra Kammarens tillfälliga utskott ense däruti, att det i motionen framhållna önskemålet om ett bättre tillgodoseende för framtiden af den redan påbjudna undervisningen i hälsolära är af beskaffenhet att böra förverkligas och att för sådant ändamål lämpade åtgärder vidtagas. Beträffande undervisningen i hälsolära vid de offentliga skolorna finner utskottet, i likhet med Andra Kammarens tillfälliga utskott, densamma böra betraktas såsom en gren af undervisningen i naturkunnighet och meddelas under de åt detta ämne anslagna lärotimmar. Men om äfven utskottet sålunda uppskattar betydelsen af denna undervisning, kan utskottet icke dela den af Andra Kammaren uttalade åsikt, att för att densamma skall blifva fullt tillfredsställande, oundgängligen erfordras ökadt utrymme åt naturvetenskaperna. Undervisningen i hälsolära synes utskottet böra så anordnas, att i sammanhang med kunskapen om människokroppen och dess förrättningar meddelas lärjungarne kännedom jämväl rörande de hufvudsakligaste villkoren för bibehållandet af ett godt hälsotillstånd, samt att därvid särskildt *dels* inskärpes vikten af ett måttligt lefnadssätt, kroppsöfningar, bad och renlighet, *dels* ock på lämpligt sätt motarbetas den nu så vidt utbredda och öfverdrifna rädslan för smitta samt benägenheten att iakttaga pjunkig försiktighet. Därest åt undervisningen härom gifves en för det praktiska syftet lämplig form, synes svårighet ej böra möta för att åt densamma vid såväl de allmänna läroverken som seminarier och folkskolor bereda utrymme på den enligt nuvarande timplanen åt naturläran anslagna undervisningstid.

Utskottet vill i detta sammanhang erinra, att i den fråga,

som föranledt det uttalande vid 1904 års riksdag, hvilket af Andra Kammaren åberopats såsom stöd för krafvet på ökningen af antalet lärotimmar i naturkunnighet för att nöjaktigt kunna bedrifva en utsträckt undervisning i hälsolära, Första Kammaren intagit en mot Andra Kammaren motsatt ståndpunkt. Detta uttalande föranleddes nämligen af en i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition till 1904 års Riksdag angående förändrad organisation af rikets allmänna läroverk väckt motion rörande ändring i sättet för undervisningen på de lägre stadierna och om beredande i samband därmed af ökad utrymme såväl och förnämligast inom realskolan som äfven inom realgymnasiet åt naturvetenskaperna och särskildt åt fysik och kemi. I anledning häraf hade vederbörande utskott hemställt, att Riksdagen måtte på det sätt bifalla motionen, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida icke undervisningen särskildt inom realskolan kunde blifva mindre abstrakt och formell samt mera syftande till en på åskådning och experiment stödd förståndsbiidning och i samband därmed ett ökad utrymme såväl och förnämligast inom realskolan som äfven inom realgymnasiet måtte kunna beredas åt naturvetenskaperna och särskildt åt fysik och kemi. Denna utskottets hemställan blef af Andra Kammaren bifallen, men afslogs af Första Kammaren.

Rörande de åtgärder, som synas erforderliga för att undervisningen i hälsolära må kunna bättre än hittills varit fallet blifva tillgodosedd, torde, enligt utskottets åsikt, mindre vikt ligga däruppå, att åt naturkunnigheten beredes större antal lärotimmar, än att i fråga om hälsoläran bestämda läroplaner upprättas för de olika slagen af undervisningsanstalter.

Med åberopande af hvad sålunda anförts får utskottet, ehuru det icke till fullo delar Andra Kammarens åsikt rörande sättet att ernå det åsyftade ändamålet, hemställa,

att Första Kammaren måtte biträda Andra Kammarens beslut.

Stockholm den 30 mars 1905.

På utskottets vägnar:

GUST. TAMM.